

СТАНОВИЩЕ

от д-р Красимира Ангелова Чакърва,
доцент в Катедрата по български език на Филологическия факултет
в ПУ „Паисий Хилендарски”,
на дисертационен труд за присъждане на научната степен 'доктор'
в област на висше образование: 2. Хуманитарни науки;
професионално направление: 2.1. Филология,
докторска програма *Български език (Съвременен български език – Синтаксис)*

Автор: Аксения Димитрова Каракалева-Тодорова

Тема: „Квазивъпросителни изказвания в българската разговорна реч“

Научен ръководител: проф. д.ф.н. Ивелина Костова Савова

1. Общо представяне на процедурата и докторанта

Със заповед № РД-16-017 от 15.02.2018 г. на Ректора на Шуменския университет „Епископ Константин Преславски” съм определена за член на научното жури за осигуряване на процедура за защита на дисертационния труд на Аксения Димитрова Каракалева-Тодорова на тема „Квазивъпросителни изказвания в българската разговорна реч“ за придобиване на образователната и научна степен 'доктор' в област на висше образование 2. Хуманитарни науки, професионално направление 2.1. Филология, докторска програма *Български език (Съвременен български език – Синтаксис)*.

Докторантката е родена през 1957 г. Завършва бакалавърска програма по българска филология през 1979 г. във ВПИ – гр. Шумен. В периода 2014 – 2017 г. е редовен докторант по съвременен български език в ШУ „Епископ Константин Преславски”. Работила е като учител по български език и литература в с. Куцина и в гр. Велико Търново, като секретар-организатор на факултет в НВУ „Васил Левски”, гр. Велико Търново, а от 2009 г. досега – като преподавател по български език за чужденци в Департамента „Езиково обучение и физическа подготовка” в същото учебно заведение.

2. Данни за дисертацията и автореферата

По съдържание и обем дисертацията е разработена в съответствие с изискванията на Правилника за развитието на академичния състав в ШУ „Епископ Константин Преславски”. Тя е с обем 220 стандартни компютърни страници (202 стр. основен текст и 18 стр. приложения и библиография) и е добре структурирана в композиционно отношение. Включва увод, четири основни глави и обобщение. Солидна по обем е библиографията, която обхваща 154 заглавия (на български и руски език). Включено е и приложение с диаграми, представящи статистически данни за структурните и функционалните особености на квазивъпросителните изказвания. В уводната част са прецизно формулирани целите, задачите и методите на изследването. Научният анализ е осъществен на базата на богат таксономичен корпус (над 5000 примера, ексцерпирани от транскрибирани аудиозаписи на разговорна реч). Като цяло трудът на Аксения Каракалева-Тодорова има качества на зряло езиковедско съчинение, в което е представен целият формално-семантичен инвентар на квазивъпросителността в съвременния български език. В хода на изложението се открояват редица приносни моменти, които авторката е формулирала коректно в автореферата.

Авторефератът (38 стр.) отразява адекватно съдържанието на дисертацията. Демонстрирано е умението на докторантката да синтезира наблюденията си върху емпиричния материал.

3. Научни приноси

Темата на дисертационния труд е актуална, тъй като поставя във фокуса на научното дирене един недостатъчно проучен въпрос в българската колоквиалистика – употребата на квазивъпросителни изказвания. Отлично впечатление прави стремежът на авторката да опише в детайли своя изследователски обект, прилагайки комуникативно-прагматичен подход. В резултат на нейните усилия е налице първото системно проучване на невъпросителната употреба на въпросително оформени изказвания, осъществено изцяло върху материал от спонтанната разговорна реч.

Първата глава (*Въпросителност и разговорна реч – очертаване на понятията и обзор на теориите*) от изложението има теоретичен характер. В нея са представени базисните понятия, с които се оперира в хода на анализа: *разговорна реч, изказване, въпросително изказване, квазивъпрос, диалогично и монологично единство, реплика* и др. Тъй като илюстративният материал се основава единствено на примери от разговорната реч, напълно основателно е предпочетен терминът *изказване* (вм. *изречение*). Тази част от работата включва и кратък обзор на становищата за въпросителните изречения в българския език, както и за същността и особеностите на разговорната реч, който е по-скоро конспективно-описателен, отколкото аналитичен. Струва ми се не съвсем основателно отделянето на две подчасти към раздела за разговорната реч (**2.1. Специфики на разговорната реч** и **2.2. Български проучвания върху разговорната реч**), тъй като те се препокриват в съдържателно отношение (в 2.1. също са представени изследвания на български езиковеди).

Като подчертано важна с оглед целите на дисертационния труд може да се определи втората глава (*Явлението квазивъпросителност*). Тук докторантката се е опитала (според мен успешно) да обедини различните аспекти от лингвистичната характеристика на „формалновъпросителните изказвания с невъпросителна употреба“ (стр. 45), наречени *квазивъпроси*, и да открие специфичните структурни белези и семантични нюанси, по които те се различават от същинските въпросителни изказвания. Напълно се солидаризирам с основната част от направените наблюдения и обобщения и смятам, че те са добре аргументирани. В хода на изложението обаче не става ясно каква е връзката между квазивъпросите и такива традиционни синтактични понятия като *косвени въпроси, ехо-въпроси, реторични въпроси*. Би било добре, ако се уточни кои от тях авторката изключва от структурно-семантичната и функционална сфера на квазивъпросителността и защо.

В следващата глава от дисертацията (**3. Структурна характеристика на квазивъпросителните изказвания**) във фокус е поставен въпросът за начините, по които се образуват квазивъпросителните изказвания. Независимо че някои от маркерите на разглежданите езикови структури са коментирани още в предходната част, това не поставя под съмнение основанията за отделяне на тази глава като самостоятелна. Тук (на базата на голям брой илюстративни примери) Аксения Каракалева-Тодорова е осъществила детайлна формална дескрипция на своя изследователски обект, демонстрирайки верен езиков усет. Специално е подчертана ролята на интонацията при реализацията на квазивъпросите, както и спецификата при проявлението им в монологичните и диалогичните форми на общуването. Приветствам решението на дисертантката да използва статистически данни, сполучливо онагледени от диаграмите в приложението.

Приноси моменти се откриват и в последната глава от изложението, където е представена семантичната характеристика на квазивъпросителните изказвания, както и възможностите им за постигане на различни комуникативни цели (вж. **4. Семантична характеристика на квазивъпросителните изказвания**). Направеният анализ на отделните типове значения впечатлява със своята задълбоченост и аргументираност. Единствената ми забележка е насочена към отделянето на квазивъпросите, изразяващи емоции (стр. 185 – 189), от тези, които изразяват отношение на говорещия (стр. 180 – 185), тъй като нерядко това отношение може да бъде съчетано с емоция – срв. напр.: *То това си е нормално // Как нормално бе...* (тук освен несъгласие може да се изрази и възмущение).

Впрочем по повод на случаите, в които чрез квазивъпросите се изразява „несъгласие (възражение) спрямо предходното твърдение” (стр. 181), бих предложила към тази група примери да се причисли още един продуктивен структурен тип: *какво + има* (безл.) + *да*-конструкция (със или без участието на допълнителни маркери) – срв.: *Трябва да си помислиш // Какво има да (му) мисля; Утре ще обсъдим този въпрос // Какво има да се обсъжда; Готова ли си вече // Какво има да се приготвям?* и др. под.

В заключение ще отбележа, че едно от най-големите достойнства на разглежданата дисертация е фактът, че в нея не само са констатирани различни факти, но те са и обяснявани компетентно и задълбочено, осмислени са връзките им с други езикови явления. Работата е има отлично техническо оформление; езикът на изложението е ясен, точен и стилово хомогенен.

4. Публикации и участия в научни форуми

Авторката има 5 публикации по темата на дисертационния труд и други две, свързани с по-широката тема за интерогативността в българския език. Всички те са публикувани в престижни сборници и периодични издания.

5. Заключение

Като имам предвид споменатите достойнства на обсъждания труд, както и цялостните си впечатления от качествата на дисертантката, препоръчвам на уважаемото научно жури да присъди на Аксения Димитрова Каракалева-Годорова образователната и научна степен „доктор”.

20 април 2018 г.
гр. Пловдив

Изготвил становището:

